

Continuous Compassion

כי תצא תשע"ז

DEUTERONOMY

PARASHAS KI SAVO

26 / 12-19

¹² When you have finished tithing every tithe of your produce in the third year, the year of the tithe, you shall give to the Levite, to the proselyte, to the orphan, and to the widow, and they shall eat in your cities and be satisfied. ¹³ Then you shall say before HASHEM, your God, "I have removed the holy things from the house, and I have also given it to the Levite, to the proselyte, to the orphan, and to the widow, according to whatever commandment You commanded me; I have not transgressed any of your commandments, and I have not forgotten. ¹⁴ I have not eaten of it in my intense mourning, I did not consume it in a state of contamination, and I did not give of it for the needs of the dead; I have hearkened to the voice of HASHEM, my God; I have acted according to everything You commanded me. ¹⁵ Gaze down from Your holy abode, from the heavens, and bless Your people Israel, and the ground that You gave us, as You swore to our forefathers, a Land flowing with milk and honey."

2
15. השקיפה ממועון — Gaze down from Your holy abode. "We have done what You have decreed upon us, now You do what behooves You," by blessing Israel (Rashi). This verse is the only exception to the rule that the word תִּשְׁקֹף, gazing, in Scripture denotes careful examination to determine that punishment is appropriate. But when Jews give to the poor, the Attribute of Judgment is transformed into the Attribute of Mercy (Rashi to Genesis 18:16).
 Or HaChaim comments that the two expressions holy abode and heaven refer to two kinds of blessing: The first is the spirit of purity that God infuses into people, and the second is the temporal blessing of prosperity. This explains also the verse's later reference to Israel and the ground.

3 אסופת כי תבוא מערכות דיג

וכפי פשוטו היה נראה מ'אן, שלשון 'יודי' לחוד, ולשון הודאה לחוד. שהמונח 'יודי' נגזר משרוש 'ודא' [הנגזר מלשון 'דאלין', או שהוא מלשון 'הודעה'. וכל הצהרה שאדם מכריז על מעשים שעשה; בין לטב בין למוטב, קרויה 'יודיז' (ראה מלבי"ם לפסוק יג).
 אלא שאם נתפוס כן, הוסיף מחולל מהפך הטעון הפלאה, בדרך תפיסתנו את עניין היודי שאדם מתודה על עבירותיו. שמהדברי הרבה ראשונים נראה, שעיקרו הוא, תפילה והתחטאות לפני המקום שיכנה את חטאינו - ומה עניין הודעה והצהרה לכאן?*

4 ובדברי רבותינו, מצינו דרש מתמיה בעניין:

"השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתת לנו וגו'" - אמר רב הונא בר אבא: באו וראו, כמה גדול כוחו של עושי מצווה, שמהפכין את הקללה לברכה. שכל 'השקפה' [האסורה בכתוב], ארורה, וזו בלשון ברכה."
 והן הכתוב מדבר, באדם שכילה לעשר את כל מעשר תבואתו בשנה השלישית, והאכל והשביע את הגר היתום והאלמנה. אדם שמכריז על עצמו, שמערכותיו הרוחניות שלימות, עשיתי "ככל מצותך אשר צויתני, לא עברתי ממצוותיך ולא שחתתי". אדם כזה, זכאי מן הדין שישקיפו עליו מתחילה השקפה לטובה. ומהי איפוא ארירת השקיפה לרעה שדיברו בה חכמים, שקיום מצוות המעשרות הפכה לברכה?

5 ויש להבין, למה קראו חז"ל את ההגדה בשעת הבאת הביכורים לבית המקדש, וכן האמירה לפני ה' בערתי הקודש מן הבית בשם וידוי, והלא אנו רגילים להגדיר המלה וידוי על המתודה על חטאים ופשעים, כנאמר בקללות תורת כהנים והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלה אשר מעלו כי, וכן נאמר בפרשת נפש כי תחטא והתודה אשר חטא עליה, והלא בביכורים ומעשרות אין חטא, ואדרבה קיום מצוות והודיה לה שזכינו לקיים את המצוות עשיתי ככל אשר צויתני, ולכאורה על מה נקראת פרשה זו וידוי, הרי אינו אלא התפארות בקיום המצוות.

6 תעדר שיערי פרשת כי תבא חיים

במקומות בודדים בתורה נזכר במפורש נוסח של תפילה, ובפסוק זה יש מצוה שציווה הקב"ה להתפלל לפניו בשעת ביעור מעשרות, יים נוסף בו הנוסח והלשון של התפילה כיצד היא צריכה להאמר, חשוב מאד ללמוד ולהעמיק בנוסח מיוחד זה, שממנו ניתן ללמוד כיצד להתפלל לפני הקב"ה.

נעמוד לרגע ונתבונן בפתחה של תפילה זו, השקיפה ממעון קדשך, ומה הוא מעון קדשו, אמרו הראשונים שהוא אחד משבעה רקיעים שמונה חכמים במסכת חגיגה (יב, ב), והוא הרקיע החמישי אשר בו 'כיתות מלאכי השרת ואומרות שירה בלילה וחשות [=ושותקות] ביום, מפני כבודן של ישראל, וממקום זה משקיף הקב"ה לברך את ישראל אשר השלימו מצות הפרשת ונתנת מעשרות. ובפירוש רבינו בחיי לפסוק זה העיר שבתפילת שלמה המלך, בזמן חנוכת בית המקדש, ואמר, תשמע השמים 'מכון' שבתך, שהוא הרקיע השישי, והטעם שנאמר כאן 'מעון' מפני שבשעת וידוי מעשרות אדם שמח על שסיים את כל המצוה, והשמחה נמצא במעון, וכנוסח שתקנו חז"ל שהשמחה במעונו, עיין בדבריו וראה גם בכלי יקר.

והענין טעון ביאור, מדוע אנו צריכים לפרש את המקום אשר ממנו תבוא הברכה והשקפה הטובה לעם ישראל שנובע ממקום השמחה שבמעון, ואין די שנאמר סתמא, בך את עמך ישראל והוא יתברך שמו יודע כיצד לברך את ישראל, ותבוא הברכה מהיכן שתבוא.

למדנו כאן דבר חשוב ביותר בתפקיד האדם בעולם, מיסודות בריאת האדם היא כח התפילה שנתן לו הבורא, והוא בעצם מהותו וחיי משתוקק ומתפלל כל הזמן, אלא שציווה עליו הקב"ה כיצד להתפלל ומתי להביע בקשה, ואף על פי שבשעה שקיים האדם את המוטל עליו מידת הדין שהקב"ה ישלח את ברכתו מן השמים, אם לא יתפלל האדם ויבקש על הברכה, ואם לא יאמר את נוסח התפילה כפי הנכון לומר באותה שעה, עלול שהוא להפסיד את הברכה, ועל כן ציווה עליו תורה שבשעה שמסיים לקיים מצות תרומות ומעשרות יאמר תפילה זו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך וגו', כי להורדת השפע בפועל מן השמים אל הארץ צריך גם דבר חשוב, תפילה נכונה!

רואים מדברי רש"י, שלאחר שעשינו מה שגזר עלינו השי"ת, דהיינו שקיימנו כל הלכות המעשרות כתיקונם, אנו מתפללים: 'עשה נא אתה מה שעליך לעשות, שאמרת 'אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם'. וזהו שנאמר כאן: וברך את עמך את ישראל ואת האדמה, שתברך אותה בטל ומטר לברכה.

וענין זה, לא רק על קיום מצות מעשרות נאמר, אלא על קיום כל המצוות כולם, ככתוב: 'אם בחוקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם'.

שאם אדם שומע בקול ה' יתברך יכול לומר: רבנו של עולם עשית ככל אשר צויתני, עשה נא מה שהבטחת.

כך גם על כל צרה שלא תבא, כאשר ישוב האדם בתשובה שלימה לפניו ית"ש, יוכל לשאת תפילה מעומק לבו: רבנו של עולם, עשית תשובה, הורד נא מעלי צרה פלונית, כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים.

להבין ענין אמירת הרחמן לאחר שגומרים הדי ברכות, יש לציין דברי החפץ חיים (פ"י כי תבא) שמבאר מה שהאדם מתפלל השקיפה ממעון קדשך, כי לאחר קיום המצוה הוא זמן מסוגל להתפלל, כי בכח קיום המצוה הוא עת רצון, ועי"ז יתקבל בקשתו. ובוהו מבאר שם החפץ חיים זי"ע ענין אמירת הרחמן אחר קיום מצוה דאורייתא של ברהמ"ז. כי ע"י קיום המצוה נעשה עת רצון, ויכולים לבקש רחמים מאת הבורא ית'. ויש להוסיף ע"ד הק' שזה ענין כח התפלה של אשה לאחר הדלקת נרות שבת, כי הדלקת הנר הוא מצוה מיוחדת להאשה, וע"י קיום המצוה יש לה הכח לבקש רחמים ותחנונים לפני הבורא ית'.

9

362 / RAV WOLBE ON CHUMASH

Among the numerous mitzvos mentioned in this parashah is the mitzvah of *bi'ur* and *viduy maasros*. On Erev Pesach after the third year of the seven-year *shemittah* cycle, we are commanded to properly allocate any of the third-year tithes that might have remained in our possession. The Torah commands that along with the allocation one must also recite *viduy*, a "confession" that he has properly performed all of the relevant mitzvos associated with the giving of the tithes.

Teshuvah, which includes true remorse over one's actions and a serious commitment to refrain from repeating those actions in the future, must also be accompanied by *viduy* — a verbal confession. What is the purpose of this *viduy*? Once a person regrets his transgressions and makes a serious commitment to refrain from such actions in the future, what more does the *viduy* accomplish?

Furthermore, Chazal say, "Whoever slaughters his *yetzer hara* and recites *viduy* is considered by the Torah as if he has honored Hashem both in this world and in the next world" (*Sanhedrin* 43b). When Yehoshua attempted to convince Achan to confess his sin of taking from the consecrated booty, he told him, "My child, please give honor to Hashem the God of Yisrael and confess to Him" (*Yehoshua* 7:19). How does one honor Hashem with a verbal confession?

"When a person commits an aveirah, he imagines or believes that Hashem does not see him perpetrating the misdeed, almost as if he has hidden himself from his Creator."

More than a sin causes Hashem to distance Himself from the transgressor, it causes the transgressor to distance himself from Hashem. When a person commits an *aveirah*, he imagines or believes that Hashem does not see him per-

petrating the misdeed, almost as if he has hidden himself from his Creator. The way to rectify such behavior is with the recitation of *viduy*. We declare, "For the sin that we have sinned before You."

We acknowledge that not only were You, Hashem, watching us when we sinned, but at the same time You even continued to bestow upon us the physical capacity that was used to commit the offense. A person who acknowledges this truth and remove the partition that separates himself from his Creator has honored Hashem.

Prior to *viduy* we beseech Hashem, "Please accept our prayers and do not ignore our entreaties." We no longer want to pretend that Hashem ignores our actions; we are acknowledging His supervision. With this in mind, our recitation of *viduy* should take on a whole new dimension. It should be recited with a feeling of connection to Hashem, similar to the way one recites *Shema* or the first *berachah* of *Shemoneh Esrei*. In essence we are declaring that Hashem is with us at all times, and we are expressing our true desire to stop pretending that He fails to take notice of our deeds. Such a *viduy* will certainly be accepted by Hashem.

(Maamarei Yemei Ratzon, pp. 89-91)

18

ואולי מ"זוים כך נקרא וידוי משורש ודאי, ודאי אמת ולא שקר, להיות אנשי אמת, ולדבר ויחזיק על האמת לפני אלהים שהוא אמת, אני ה' אלהיכם אמת, וגם כאשר אנו מקיימים את מצות ה', עלינו להתוודות אם זה נעשה באמת כפי רצון ה', עשיתי ככל אשר צויתני לבדוק ולעשות חשבון הנפש אם נעשית המצוה כהלכתה, אם לא בכוונות זרות ובפגמים, לא בערתי ממנו בטמא ולא נוגע ממנו למת, וכבר התאונן ישעיה הנביא נהי בטמא כולנו וכבד עדים כל צדקותינו, פ"י הצדקות שאנו עושים אינן רצויות אלא גמסות, כי אין אנתנו עושים אותן אלא להתפאר בהן ולהתגדל ולקנאת איש מרעהו (ירמיה).

ועיין במלבי"ם שכתב, כשהאדם יאמר חשבון מעשיו לפני ה', הן כשעבר על מצות ה' והן כשעשה כמצות ה', נקרא בשם וידוי, שענינו דברים הנאמרים בלחש לפני מלך המשפט, ואחרי היודי הזה אנו מוצאים את נוסח התפילה היחיד בתורה, האלמד אותנו איך להתפלל לפני הקב"ה, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל, ועיין במפרשים ביאור הלשון השקיפה, שכל השקפה שכתורה היא לרעה, היא גדול כוחן של מוציא מעשרות שמהפכי לשון רעה לטובה (שמו"ר פ' מ"א), ועיין בהעמק דבר דברים נחמדים בביאור לשון זה.

נמצא אנו למדים, כי להתוודות היינו לעשות לעצמנו חשבון נפש, לא רק על העבירות שעברנו כדי לשוב באיובת עליהן, אלא גם חשבון נפש עם יודי על המצוה שאנו עושים, עד כמה הן נקיות ונאות, לא מלוכלכות ונקובות בחורים וסדקים, התעלות שלנו הצדקות והמעשים הטובים, לימוד התורה שלנו, האם עשינו כאשר צויתני, ואת זה אנו קוראים לפני ראש השנה, לפני ימי הדין והרחמים, לשאת לבנו כאשר אנו באים לבית ה' לבקש על נפשנו על חיינו עתידנו, ואז יהפכו כל ההשקפות לטובה ולברכה לחיים ולשלום, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה ולשנת גאולה וישועה אכ"ר. (תמוז אה"י ודע).

13. בערתי הקדש מן הבית - I have removed the sacred things from the house. (Because) of our sins and the wicked deeds of our fathers, the sacred service was denied to the firstborn (of Israel), who were originally deemed worthy to receive the offerings (תרומה) and tithes (מעשרות), as it says, וְאֶמְצָא אֹתָם בְּמַתְנֵוֹת בְּהַעֲבִיר כָּל פֶּטֶר יְרִים, And I defiled them by their gifts in that they caused all that opens the womb to pass (through the fire) (Ezekiel 20:26). This is the מעשר תר, confession of the tithe, mentioned by our Sages (Maaser Shani 5:10).

NOTES

moved from the house in the fourth year of the Sabbatical cycle. It also refers to מעשר ראשון, the first tithe, and the מעשר עני, tithe for the poor. The Sages call the statement made at the time of בעור removal, by the term מעשרות רדי, confession. Since the term רדי means "confession of sins," it is difficult to understand why this term is applied to a statement of one's fulfillment of his obligations, including the careful observance of the order and manner of the disposal of these tithes (see Rashi's commentary on this verse). The Sforno explains the reason for the term רדי. The original intent of God was that the firstborn in Israel be the ones to serve Him. Only after the sin of the Golden Calf was this privilege and responsibility transferred to

6

the Levites and Kohanim (see Sforno on Numbers 3:13). Hence, had Israel not sinned, both terumah and maaseros would not have been given to the Kohanim and Levites, but would have remained in each Jewish home for it would have rightfully belonged to the ראשון, firstborn, of each household. The fact that there must be removal is an indication of this failing, an acknowledgement of the sin of Israel in worshipping the Golden Calf. Therefore, this statement is called רדי - confession. The Sforno points out that the word נם, in our verse, does not mean also but although. The sense of the phrase וְנָם נִחַיִּי לִלִּי is that, although I confess that my giving the tithe to the Levite is an admission of the sin of my fathers, nonetheless הַשְׂקִיף, look

C

down, from heaven and bless me (v. 15), even though I may not be worthy of this heavenly blessing, considering my transgressions and those of my ancestors as well. The verse in Ezekiel cited by the Sforno is to be understood in the following manner. The gift which I gave to all Israel originally, namely that the firstborn of each family be sanctified, which also entitled them to receive the offerings and tithes, was defiled through their sins. This included not only the passivity of the firstborn at the time of the sin of the Golden Calf but also the sacrificing of the firstborn by their fathers to the Moloch. See the commentaries on chapter 20, verse 26 in the Book of Ezekiel.

וכפי פשוטו, עלינו לפרש זהכי קאמר, שגם אם נגזר עליו, חלילה, מחמת מעשים אחרים שלא היו מתוקנים, גזר-דין שי מדרות, באה מצוות המעשרות וממתנתו. ולא עוד, אלא שהיא אף מחילה עליו ברכה.

ג. על חטא שהטאנו

שתי התמיהות הללו, מתבררות בשופי בפירוש הספורנו בפרשה. היודי האמור בעניין, אכן משמעו לדעתו, 'הודאה' והכרה בפגם, וכעניין יודי האמור בכל מקום. והוא נדרש כאן ככפרה על חטא העגל, כפי שיבואר. וחובת המעשרות אכן היתה ראויה להביא קטרוג ומארה על ישראל, אלא שהתמסרות שבעשיית המצוה, אכן מהפכת את הרעה לטובה, כפשוטו. ודבריו מחוללים מהפך שלם, בדרך תפיסתנו את שורש המצוות הללו:

"בערתי הקדש מן הבית" - בחטאינו ובעונות אבותינו, הוסרה העבודה מהבכורות, אשר להם היו ראיות תרומות ומעשרות... וזהו יודי מעשרי שהזכירו רבותינו ז"ל.

"יאמר אם כן: מודה אני, כי גזול עווני, שגרמתי לבער הקודש מן הבית. ואף על פי שנתתו ללוי וזולתו במצוותך, אני מתפלל: שתשקיף השקפה לטובה, במקום ההשקפה לרעה הראויה לעווני."

שעד שלא חטאו ישראל בעגל, היה כל בית מעמיד את לבו לכהן. הוא היה מקריב את קרבנות בני הבית, והוא היה נוטל מהם את תרומותיהם ונישרותיהם. התרומות והמעשרות ראויות היו אפוא מעיקרן, להיות בתינו של בית, ולימסר לגדול הבית, לבכור. אבל משחטאו ישראל בעגל, אבדו מעלתם, והוסרה מהם הכהונה וניתנה לבני לוי, ונתרוקן הבית מאותה הקדושה.

ונמצאת אומר, שביעור הקודש מן הבית, מבטא את רדידות והתחלגות הבית הישראלי, שאינו ראוי עוד שתשרה בו שכינה באיתגליא, כדרך שהיתו. שורה בו לעת מתן-תורה. מסיחת המעשרות לכהנים וללוויים, הינה אפוא עקבו של חטא. שעון הפרשתם ונתינתם לבני לוי, היא אכן, שעת מזכרת עוון. ועל כן ודאי היא מזקיקה וקצו דברים. יודי המבטא התחטאות לפני המקום, על שגרמנו לנו בעווננו, לרוקן את בתינו מן הקדושה.

וממילא מעוררת אותה שעה, קטרוג גדול על ישראל. והיא זו "השקפה לרעה" שדיברו בה חכמים. אלא שההכנעה וההתכופות של בעלי השדות לצויו של מקום, הבאה לידי ביטוי בהפרשת המעשרות לבתייהם של כהנים ולוויים, מתוך נכונות להיפרד מיותר מחומש מן היבול - מסנגרת על ישראל, והופכת את הקללה לברכה. ולא די שין קטרוגה של מידת הדין שלטת עליהם, אלא שהיא עצמה מהפכת מידתה ליעשות להם סיגור, עד שאותה ארירות שהיתה ראויה לחול עליהם, הופכת היא עצמה לברכה.

"בוא וראה, כמה גדול כחן של עושי מצווה!"

13

ד. שמחה של מצוה

והנה במצוה זו דוקא, יתבצר מקום מיוחד לשמחת קיומה:

* "עשיתי ככל אשר ציוניתני - שמחתי ושמחתני בו." (רש"י)

שמחה של מצוה בכל מקום, משמעה חדות הדבקות בקיום מצוה של מקום. אבל מצוה זו, הן היא כאמור, מזכרת עוון ישראל. ביעור הקודש מן הבית, הן מעורר קטרוג. ובדין היה, שהיא קיומה מרעיד את נימי הלב!

ואכן כך, ברי, שהמעניק אנתנות כהונה, אם הוא משיג את מה שעומד מאחורי מעשיו - ליבו מפרפר כדג הנאחז במצודה. יצום זאת, הוא אחוז גם כן שמחה של מצוה, על שהוא ממלא לעת הזאת את פקידתו יתברך!

בוא וראה, מה גדול כוח של ישראל מקיימי מצוות, ששמחתם בקיום מצוה של מקום, גובר על כל החשבונות! בחטאינו ובעונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות, והוצרכתי לבער את הקודש מן הבית. והריני עומד לפניך ריבוני, מלא כלימה ורעדה, ואומר וידוי. ואף על פי כן - "עשיתי ככל אשר ציוניתני בשמחה!"

התהפכות זו של גשח הלב - "גילו ברעדה!" - ודאי היא ראויה, שבעקבה יתהפכו גם מידותיו של מקום עליו, ותהפוך לו הקללה לברכה!

והנה לנו למלוא עומקו, וזיאוור מקיף כיצד מתהפכת ההשקפה מרעה לטובה.

14 ה. יראה ושמחה

ומהלך של 'התהפכות' שכמותו של זה, עומד בשית המלכות של יום הדין.

שמצינו כפל פנים ליום-טוב של ראש השנה. ראש השנה הוא יום שכל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון, יום שספרי חיים וספרי מתיים נפתחים, וכל אדם נידון בו כפי מעשיו. זהו אפוא יום ש"חיל ורעדה יאחזונו".

"אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם הלל, לפי שהם ימי תשובה, ויראה ופחד." (רמב"ם ה' תשובה ג,ג)

"סגור מיוחד בשרי, וממשפטיך יראתי" (תהלים קיט, קכ).

ומצוות היום, השופר, אכן מבטאת בהדות, תחושה עמוקה זו: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט, א), מתרגמינו, "יום יבוא יאה לכוון", כי קול השופר "גוחי גיחתי וילולי לילי" (ראש השנה לגב). ומצוותו של שופר בכפופים, "דכל כמה דכייף איניש דמצי טפי, מעלי" (שם כ"ב).

ההרגשים המלווים את האדם ביום-דין, הם אפוא תחושות של שברון לב וכפיפות בוך. וכן הן הרגשות המובילות את החוטא לתשובה, וחזרות ומקרבות אותו לבוראו, כמפורש בהלכה:

"אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב - רמז יש בו, כלומר, עורר ישינים משנתכם, ונודמים הקיצו מתרומתכם, וזוהי שם במעשיכם וחזירו בתשובה וזיכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשתיכם כו'." (ה' תשובה ג,ג)

ומאידך, ראש השנה הוא יום-טוב המחיב בסעודה, כפי שנאמר (נחמיה ה'): "לכו אכלו משמנים ושתו ממתיקים... כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו, כי חדות ה' מעוזכם". וכן נפסק בהלכה (טור א"ח תקפ"א, וש"ע תקצ"א): "לובשים לבנים, ומתעטפים לבנים, ומגלחים זקנם, ומחתיכים צפרניהם, ואוכלים ושותים ושמחים בראש השנה".

יראה ושמחה כההדי? אתמהה.

Only the King Can Bend the Rules Here is another approach to the contradiction between joy and fear on Rosh Hashanah:

On Rosh Hashanah we coronate Hashem as King over the world. When a king is coronated, there is great joy in his land. What is the joy all about? The fact that the king is coming to judge the world, as it says:

Let the heavens rejoice and the earth be glad... for He is coming to judge the earth!

Why does judgment bring joy? The principle is expressed in the verse:

A king establishes the land through justice.

Combining Fear with Joy THERE IS A GLARING contradiction in the laws and ways of Rosh Hashanah. On the one hand, we are to feel fear and dread of judgment, and on the other hand there is also joy on Rosh Hashanah.

And both of these feelings have halachic ramifications. Understanding this unique combination of fear and joy brings us to a few key points in the essence of this special day. We will now present one approach to the issue.

16 There is another way. There is another system by which to judge the world, without wreaking destruction on it. It is for the king himself to pass judgment. When the king is not the one doing the judging, we can't expect the rules to be bent. An honest judge will rule according to the laws and judicial procedures that he received from the king. But when the king sits in judgment, he has all the power. He uses his heart and his eyes and if he wants to let someone off — only this person — he can do it.

This is because the king has the power to impose law and order on all the citizens, and at the same time, grant a pardon to a few people, as he sees fit.

When Hashem created the world, he created a world of justice. But from the standpoint of justice, we have no chance of living until next year. Justice is justice. However, when we blow the shofar, we are saying, so to speak: "Hashem, we are coronating You as King, and You will judge the world!" If Hashem passes the judgment Himself, He can judge with kindness and mercy.

17 Accordingly, there is no contradiction between our fear of judgment and the joy we express on this day. The fear is fear of judgment, and if we would be standing in judgment before a judge, our chances for a positive verdict would be negligible.

The solution is: Rosh Hashanah. On this day we acquire a relationship with Hashem — personal closeness. "You will make Me King over you."

18 Our *tefillos* on Rosh Hashanah are not only a matter of turning to HaKadosh Baruch Hu in prayer. They are also a matter of relationship and closeness with Him. We blow the shofar, coronate Him as the King; this creates a relationship.

A person's own conduct sets the rules by which Hashem will judge him: by the trait of justice, or on the basis of personal

relationship, differently from all year long. This is the source of the awesome joy of Rosh Hashanah.

ג. הכתרת המלכות

ובאמת, ששני ההרגשים נאחד, מתחייבים מעיקר קדושת עיצומו של יום.

מה מיוחד את עבודת היום של ראש השנה? קבלת עול מלכותו ית' עלינו! תדע שכן, שהרי חיתום ברכת קדושת היום, זקידוש כתפילה, הוא: "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון". והיא עצמה חתימת ברכת המלכות שבמוספין. והנוסח הזה מעורר תמיהה גדולה, שהרי כלל גדול מסור בידנו ש"אין חותמים בשמים" (ברכות מט, א) - היינו שאין לכלול שני עניינים בחתימתה של ברכת. אלא יש לסיימה בדבר אחד בלבד, שהוא תמצית מיצוי עניינה. וכיצד אם כן כללו כאן חכמים שני עניינים חלוקים, מלכות וקדושת היום, כהודי? ומה בכלל ענינה של מלכות בברכת קדושת היום?

• ועל כרחך אתה למד ש"מלך על כל הארץ" אינו עניין נוסף! כי זה עצמו הוא קדושת היום. שפקידתו של ה' יומא הוא, לחרוט חריתה של קבע בנפשותנו, שאין מלכות בלעדי מלכותו ית', ולהחדיר לבתרי הלב את הכניפות לאותה מלכות.

והנה בכל יום אנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים פעמיים, שחרית וערבית. מה בין ההמלכה שבראש השנה, לקבלת מלכות שבכל יום?

אלא שמלכות שבכל יום, משמעה, קבלת עול, היכפפות הלב והכניעת בך לפני המלך. ואילו זו של ראש השנה, ענינה הוא מעשה של המלכה. זהו היום בו אנו מושיבים אותו, כביכול, על הכס, ומכתירים אותו לכהן במלכות. מלכות שבכל יום, עניינם בנתין המשעבד את ליבן למלכות. ואילו ההמלכה של ראש השנה הינה, כביכול, מעשה במלך עצמו, שמעמידים אותו מתחילה ומושחים אותו - "כדוגמת המדינה, ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו" (כתר ראש אות ק"ד, בשם הגר"א). וכפי ש"סד הפייטן": "...ויתנו לך כתר מלוכה".

* יום ההכתרה, בודאי הוא יום של שמחה. המלך עצמו, שמח בודאי. וגם העם הולכים ושמחים יחד עמו. שהם משתתפים בשמחת המלך, וגם כשלעצמם השמחה שורה במעונם על שזכו לאותו מעמד.

אבל בזמנית, יום זה הינו גם יום של רעדה לבני המלכות. שעד לשעה זו לא היתה אימת מלכות עליהם. כל אחד מהם עשה ופעל עצמאית כפי שהנחתו דעתו. ואם חפו ועוול ופגע, לא היה מי שיתבענו לדין. אבל משהכתירו עליהם מלך, עשאוהו אדון עליהם. ו"מלך במשפט יעמיד

אריך" (משלי כט, ד). הוא עתיד להתקין סדרים בממלכה, ולהעיש ביד קשה את הפורצים גדר. ומי יודע אלו תוכניות מתוכננות עמו, ואלו סדרים יעשה, ובמי יגמגמו הסדרים הללו וכמה.

כאלו הן פניו הכפולות של יום-טוב של ראש השנה.

19 ודיבורים אלו, טבעו את מטבע ברכות היום שבתפילה המוספין:

"אימרו לפני בראש השנה, מלכות, זכרונות ושופורות. מלכות, כדי שתמליכוני עליכם; זכרונות, כדי שיעלה זכרוכם לפני לשובה; ובמה? בשופר."

(ראש השנה טז, א)

וביאר הריטב"א, שהשאלה "במה", מוסבת על המלכות: כעל הזכרונות כאחד. 'מלכות' הוא מעמד ההכתרה, שכלו מעוטר בחדות ה'. 'זכרונות', הוא הסעיף העיקרי במהלך המשפט. זכרונות וזכרון כל מעשה ממעשינו, עומד לשיקול בפני מערכת הדין. זהו מעמד של רעדה ואימתא.

והשופר מבטא את שיתופם בהדי הדדי. כי מחד, הוא מביע את שמחת ההמלכה. שבשעת ההמלכה, מריעים לפני המלך בשופרות (רס"א). וכפי שאנו אומרים במזמור המקדים לתקיעות: "כל העמים תקעו כף הריעו בקול רינה. כי ה' עלינו נורא מלך גדול על כל הארץ וגו'. עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר וגו' (תהלים מז). ומאידך, קולו של השופר, "גנוחי גניח, ילולי יליל", מביע את חרדת הדין. ואין אלו דברים חלוקים, אלא פנים שונות של מעשה ההכתרה עצמו.

~"בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'... לפני ה' כי בא לפשוט הארץ" (תהלים צח, ט).

ה. התהפכות המידות

20 וההרגשה המשולבת הזו גופה, יש בה כדי לסלול לפנינו הדרך, לצאת בדימוס בימי הדין. כשאדם מכתיר את בוראו, וקאותה שעה עצמה, הרפודה מלגו ומלבר ביראה ובפחד-הדין, הוא מתמלא חדווה מהרגשת הקרבה למלוכה. והחדווה נטועה בו כל כך, עד שאינה מושפעת מן העובדה שההכתרה צורתה ונפיה את המשפט. מצב זה מעורר את האהבה, ומהפך את מידת הדין לרחמים:

21

The Gerrer Rebbe once met a young man learning at Ohr Somayach in Jerusalem, and asked him where he learned. The young man replied that he learned at Ohr Somayach, but hastened to add, "But I am not a *ba'al teshuvah*."

The Rebbe did not hesitate before asking him, "Farvost nit — Why not?"

The Gerrer Rebbe's question is one that we have to confront on a constant basis, and in particular as we approach the *Yomim Noraim* (the Days of Awe).

Teshuvah (repentance) is not something done on the spur of the moment; it is a process in stages. The verse (Eichah 3:40), in fact, describes *teshuvah* as the culmination of a three-step process: *נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'*. First we must examine our ways, then we must search ourselves, engage in a process of deep introspection, and only then are we ready to return to Hashem.

Part of our problem in answering the Gerrer Rebbe's question is that we are often stuck at the first stage of the process. When we examine our ways, we are pretty satisfied with what we find. We are *shomrei Shabbos*, we keep *kashrus*, we have a fixed daily schedule of learning. What more could Hashem want from us?

And indeed there is some basis to our self-evaluations, especially if we compare ourselves to the broader Jewish world. But at the same time, we should not be too hasty in measuring ourselves for one of the spots closest to the *Kisei HaKavod* (the Divine throne).

To know why not, let us examine the *parashah* of *vidui ma'aseros* (the confession recited together with the bringing of the *ma'aser* tithes). At first glance, the term *vidui* (confession) applied to this recitation is problematic. Generally we think of *vidui* in terms of the thumping of our chests during the *Al Chait*s on Yom Kippur and the repetition of *חטאתי עויתי* *פשעתי*. But in *vidui ma'aser* there is seemingly no mention of our having sinned or having done anything wrong. Quite the contrary. What we "confess" is that we have given all the tithes that we were supposed to: "I have removed the holy things from the house, and I have also given to the Levi, to the proselyte, to the orphan, and to the widow, according (ככל) to whatever commandment You have commanded me..." (Devarim 26:13).

But hidden in this recitation, say the Commentators, is one tiny letter, כ, which is a form of confession. For we do not say that we have given everything precisely as commanded but rather *like all* (ככל) that we were commanded. Yes, we gave

the tithes, but perhaps not in the optimal fashion. We waited until the end of three years to dispense them rather than giving each one in its proper year.

And herein lies the lesson for us. If we examine our deeds, we will see that the form of all the mitzvos is there, but often there is something lacking in the content. We avoid any of the prohibited activities on Shabbos, but is our Shabbos table truly *Shabbosdik*? Is it given over exclusively to *divrei Torah* and *zemiros* and allowing the children to share what they learned during the week? Or is it a place for the discussion of *shul* politics, a critique of the performance of the *ba'al kriah*, or the fate of the local gridiron heroes?

22

Sure we *daven*, but do we always make an effort to *daven* with a *minyan*? Or is our *Shacharis* fifteen minutes grabbed before the morning car pool, our *Minchah* five minutes behind a closed door in the office rather than in the downtown *minyan*, and our *Ma'ariv* again in the house before going to sleep?

There is a commandment of *פרו ורבו*. The first term, says Rabbi Samson Raphael Hirsch, refers to the mitzvah of having children; the second to the mitzvah of guiding them towards a certain goal in life, as an archer shoots (רובה) an arrow towards the target. And we have to ask ourselves: Are we fulfilling the second part of the mitzvah? Do we spend time with our children? Play with them? Do we learn with them on Shabbos or do we count the minutes until we can send them to a *Pirchei* group so that we can spend the rest of Shabbos sleeping?

I am not going to go through every mitzvah in the Torah and a litany of ways in which we fall short in our performance of them. Each of us, if we make a careful examination of our ways, will be able to find areas in need of improvement. The point is to remember the כ modifying כל in the *vidui ma'aser* so that we are not left with the pleasant, but ultimately damaging, conclusion that perfection is just around the corner.

23 מקצת חלוף - 5 יוני 85

לכאורה יש לדקדק, מדוע אומרים אנו ביודי מעשה: "עשיתי ככל אשר צויתני", אשר משמעות הדברים הינה כי לא נעשה בדיוק כפי הציווי - אלא בדומה לו, כפי שמלמדת כ"ף הדמיון. הלא מתאים היה יותר לומר "עשיתי כל אשר צויתני" - כאשר אז תהיה משמעות הדברים כי נעשו הדברים על פי הציווי באופן מדויק ומלא!

ונראה, שמכאן יכולים אנו למוד, שאסור לו לאדם לחוש כי קיים את כל אשר נצטוו בדיוק, והשלים את אשר היה עליו לעשות באופן המלא ביותר... תמיד צריך הוא לחוש בליבו כי עדיין לא עשה די, וכי חובתו להוסיף ולעשות עוד ועוד מצוות ומעשים טובים - בכדי לעמוד בקרישות שנדרשות ממנו על ידי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא!

24 פניני ירשת כי תבא דעת ד' קפג

וענינים אלו עמוקים וארוכים, ונבאר בקצור כי מתוך חיבתן של ישראל צוה למנותן וזה גורם קרוב יותר להקביה שזה תכלית אדם להיות יותר קרוב תמיד לה' יתברך, אבל זה גם כן עלול לגרום חיו נגף כי כך נקבע בבריאה ענין העלם וזכירה, כי מצד הקביה כביכול בבריאה ובראה כרצונו עם גבולה ועניניה, ויש עליהם השפעה ממעשה בני אדם, ואם המנין מביא לידי קרוב להקביה כי כן נקבע בבריאה, עלול גם כן להביא חיו לידי נגף, כי כשיודעין את האדם יותר, הרי נכרות ונבלטות יותר מגרעותיו, אשר עד עתה היו בהעלם ונזכרות ע"י המנין, וע"ז ניתנת המצוה של נתינת מחצית השקל לכפר על הניל.

וכן כאן השקפה היא תמיד לרעה ומי יעמוד למאור פניו, אבל במעשה הצדקה אשר מתנת עניים אפילו אם השקיפו בפנימיות האדם ימצא תהלה אפי"כ הטובה שעשה לאחרים מתקבל ברצון וראוי האדם לברכה, והבן. (ועיין שעי"ד העלם וזכירה).

25 אהל ספר דברים מישה א"ט

כתב הכלי יקר וז"ל, כתוב "השקיפה ממעון קדשך וגו'". לפי שאמר למעלה "עשיתי ככל אשר צויתני, בירש"י "שמחתי ושמחתי את אחרים", "השקיפה ממעון" כמו שאנו אומרים "שקשמה במעונו" ומשם תחזור ותשמחני. ובמס' תגיגה (יב ע"ב) אמרו, מעון שבו כיתה של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר (תהלים מב-ט) "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי". ופירש"י "יומם יצוה ה' חסדו למלאכים לשתוק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם התחתונים"³⁰. והנה קרוב לשמוע שהקב"ה עושה חסד זה בזכות החסד שהתחתונים עושים זון עם זה והמעשה הוא בכלל החסד, ע"כ אמר בזכות החסד שעשיתי במעשה זה עם הצריכים חסד השקיפה ממעון לעשות חסד לצריכים חסד וגו', וז"ל אמרו (תנחומא תש"י) כל השקיפה לרעה חוץ ממנת עניים המהפך רוגז לרחמנות, והוא בזכות מדת הרחמנות שבאדם שמהפך מדת אכזריות שבו לרחמנות, כך

given to perform a mitzvah and thereby build his share in Olam Haba, the next world, the eternal world, the only really meaningful world? So we beg of Him, "Inscribe us in the book of merits. Give us the opportunities to gain merits of eternal value. We are ready and willing to do the job."

This is one of the most important parts of the judgment passed on each individual on Rosh Hashanah, and we have to beg for our share of opportunities like beggars standing at the door, hungry for these priceless opportunities. And we have to do it with "complete prayers," confident that if we pray for them, God will give them to us.

* R' Elya Lopian once spoke at length about that part of the Selichos in which we speak to the machnisei rachumim, the Heavenly messengers "who bring in our prayers." We ask them to bring our prayers to the Master of Mercy. He asked, who are these Heavenly messengers? And he explained that when someone comes to the door and asks us for a charitable contribution, he may very well be one of these Heavenly messengers.

In fact, the Gemara brings a number of instances where people were saved from death in the nick of time because they performed a mitzvah at the very moment they were meant to die. God granted them the opportunity to perform a mitzvah at that critical moment, and they had the good sense to take advantage of it. But

26

הקב"ה מהפך רוגו לרחמנות, עכ"ל.

וכעין זה ביארו המגיד מרובנא זצ"ל, וז"ל, כתוב 'יאר ה' פניו אליך ויחנך' (במדבר ו-כה), איתא במדרש, יתן בכם דעת שתהיו חוננים זה את זה ומרחמים זה את זה כענין שנא' 'ונתן לך רחמים' וכו', ע"כ. באור המאמר ע"ד מ"ש (ידימה לא-ט) 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשעים כי מדי דברי בו זכר אצרכנו עוד על כן המו מעי לך רחם ארחמנו נאם ה'.' יש ב' מדות בהמתנדבים, יש נדיב שיבוא אליו עני לבקש ממנו עוד, ונתן לו מעות, אמנם כאשר יבוא אליו בנו העני לבקש ממנו עוד לא יתן נדבה כדרך שהוא נותן לעניים אחרים, אבל יאציל לו ברכה וסכה למעמד פרנסתו שיתפרנס ממנה כל ימי חייו, ילמדוהו מלאכה, או יעשה לו תנות, שיתפרנס ממנה בכבוד. וזהו ההבדל בין פרנסת הברואים לפרנסת ישראל עם קרובו, כי אלינו נתן אבינו שבשמים ית"ש סבה מאין נתבחר היא התורה והמצוות אשר נעסק בהם, וזהו מאמר "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה", וזהו מאמר מדרש (פרשת נשא י) "כי ברוך אברכך" (כראשית כג-ה), פי' בברכה אברך אותך, וכמו שאמרו במדרש (בר - לג) "שוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו", טוב ה' לכל ומרחמיו הוא נותן לבריותיו, ע"כ. היינו כי הקב"ה חנן אותנו במדת רחמנות שנהיה רחמנים בטבע לחמול איש על רעהו, כמאמר "ונתן לך רחמים" ופירשו חז"ל (שבת קנא ע"ב), 'יתן ה' לך מרחמנות שתהיה מרחם על הבריות וכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים. וזהו מאמר (תהילים קיב) "הללו את ה' כל גוים וגו' כי גבר עלינו חסדו", ר"ל כי נטע המ"ה הזאת בתוכנו לכן "ואמת ה' לעולם" הוא עוזר אותנו בישועה אמיתית. וזהו בקשתנו (תהילים מ"ב) "אתה ה' לא תכלא רחמך ממני" וגו' היינו שאהיה תמיד מרחם על הבריות וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וזהו "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אצרכנו עוד", כלומר, לא לבר על אותה שעה שהיא מבקש אבל זכור אצרכנו עוד, כי הלא עוד יצטרך לאחר זמן, "על כן המו מעי לך", ומה אני עושה "רחם ארחמנו" כלומר, אני נוטע בו מדת הרחמים ואחר שיש בידי הסגולה הזאת יהיה מרחם מן השמים לעד לעולם, עכ"ל.

296

294

ברשות היחיד, אך פנים מלאים עצבות הרי הוא בור ברשות הרבים.

באמצע שיחת מוסר צעק הסבא מסלבודקא על בחור "גנב! חשב הבחור לעצמו מה עשיתי, הלא לא גנבתי אף פרוטה מאף אחד.

* ואז אמר לו הסבא, אאתה גונב מהציבור שמחת פניך השיך לרבים. שאם הרבים רואים על פניך שמחת החיים, זה משמש להשפיע גם עליהם שירגישו בשמחה, ולפחות, שישכחו מצרותיהם. והוסיף הסבא "תדע... שפניך הם רשות הרבים."

שמעתי, שכשהשמיעו וורט זה לבנו של מרן הגרי"ז - הגרי"ד סולובייצק זצ"ל, דקדק בדברי הסבא ואמר, אכן כן, הפנים של האדם הם רשות הרבים, וכמה קשה הוא להוציאם מרשות הרבים, ולהכניסם לתוך רשות היחיד ומאידך - כמה קשה להיות בעולם הפרטי, ולא לשכוח שעדיין שייך לרשות הרבים.

30. איתא באבות דרבי נון (גי' המקבל את חבירו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום מעלה עליו הכתוב כאלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולת, ע"כ. * הכוונה היא לכל אדם, ועל אחת כמה וכמה שצריכים מאד לזקק ולהיזהר להראות פנים שוחקות לקראת אלו האנשים ה"צמאים" שיכירום, ושנשים יתנו להם תשומת לב. כשמיאיר לנו פניו ואת עיניו לאנשים כאלו, הרי היא מגביהם ומרימם ומשמחם, ואין לתאר את גודל הענין ואת החשיבות שבה. וראוי כי אחד ואחד להרגיל את עצמו בזה, ואז אף על אמירת שום דבר, הרי נתן לחבירו "כל מתנות טובות שבעולם".

רגיל היה רבינו הגה"ק רבי ישראל סלנטר זצ"ל לומר, "אייב איינער גייט ארום מיט אשווערע הארץ, איז דאס א בור ברשות היחיד, אבער ווען איינער גייט ארום מיט אשווערין פנים, גייט ער ארום מיט א בור ברשות הרבים" (לב מל עצבות הוא בור

27

31. שמעתי מהגרי"ח מישקובסקי שליט"א, שהגרי"ל שטיינמן שליט"א אומר שהנהג באים אנשים אליו בעת צרה ומבקשים לאחוז במדה טובה שתעורר עליהם רחמים - ובמה יחזיקו. והוא עונה להם, להיות דבוק במדת החסד והרחמים. ומקורו מדברי הגרי"א [בסידורו, 'אבני אליהו' - לברכת "השיבנו"

שבשמו"ע], שנוביא לפרש כיצד מרדכי הקיש שערי רחמים, וזאת בחז"ל מסכת שבת (קנא ע"ב), תניא רבן גמליאל ברבי אומר "ונתן לך רחמים ורחמן והרב", כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים, ע"כ. ומוסיף הגרי"א (שם) - שני שערים הם, האחד בלב השמים והשני בלב האדם, וכשהאדם פותח שערי לבו לרחם על הבריות, נפתחים שערי שמים לרחם עליו, ועו"ש.

ואומרים בשם מרן: חפץ חיים זצ"ל, מה שאומרים בסוף הסליחות "מכניסי רחמים - הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים", ולמי פונים - ונדמה שיש מלאכים שהפקידם להכניס רחמים וכשאין אנו נענים זהו כי לא פנו אל בקשתינו זאת. אמנם - טעות הוא - כי ה"מכניסי" רחמים באו אלינו בעצמם, ואולי אפילו אתמול והיום, ואנו השלכנו אותם מבתינו, או שלא נתנו להם להכנס, ובידים הפסדנו. כי אלון העניים והזקוקים אשר אם היינו מקבלים אותם בסבר פנים, תנה הם המה ה"מכניסי רחמים", עדי"כ שכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים. אך כשאין מרחמים, הרי שאין להם מה להכניס - ואנו עומדים מבוז, ושערי רחמים וטו"ל

30

מצד אהל רצ

הקב"ה מורד מדה כנגד מדה

הנהגה בהחזקת מועד המשפט ורואים אנו את עצמינו חסרי כל, ללא מעשים וללא זכויות, ומי יצדק לפניו במשפט. אך יש לנו לדעת שבידינו לעורר ולהפעיל את מדת הרחמים עלינו, והיא עצה נפלאה לזכות בדין הנורא ולהכתב בספר חיים בעו"ה.

ב"מסילת ישרים" (פרק יט) מובא דרשת חז"ל (שבת קנא ע"ב) על הפסוק "ונתן לך רחמים ורחמן" - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ע"כ. וביאור בזה"ל: כי הקב"ה מורד מדה כנגד מדה, ומי שמרחם ועושה חסד עם הבריות, גם הוא בדין ירחמוהו וימחלו לו עוונותיו בחסד, שהרי מחילה זו דין הוא, כיון שהיא מדה כנגד מדתו, והוא מח שאמר ז"ל (ר"ה יז ע"א): למי נושא עון למי שעובר על פשע. ומי שאינו רוצה להעביר על מדותיו, או אינו רוצה לגמול חסד, הנה הדין נותן שגם עמו לא יעשו אלא שורת הדין, ראה עתה מי הוא זה ואיזה הוא שיוכל לעמוד

385. בספר קדושת לוי הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל (פר' בשלה) כתב לפרש את הפסוק "ה' צלף" (תהילים קכ"ה), כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כך כביכול כמו שהאדם בעצמו למטה כן מתנהגים אתו מלמעלה, ובאם מתנהג במידת הרחמים גם עכ"ל.

שיחות

מלוך על כל העולם כולו

התחזקות קמה

אם הקב"ה עושה עמו שורת הדין. ודוד המלך מתפלל ואומר (זחילים קמ-ב) "ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חיי", אמנם העושה חסד יקבל חסד, וככל מה שירבה לעשות כך ירבה לקבל, ודוד היה מתפלל במוחו זאת הטובה שאפילו לשונאיו היה משתדל להיטיב, זהו מה שכתוב (שם לה-ג) "אני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי". ואמר (שם ז-ה) "אם גמלתי שולמי רע וגו'", עכ"ל. כלומר, ע"י גמילות החסד שעושה ומרחם על הבריות, מתנהגים עמו ג"כ באותה מידה, ומרחמים עליו מן השמים³⁸⁵.

וכן כתב ב'ענף יוסף' (בפירושו על המדרש): מי שאינו יודע על הבריות, כי יש חמיד מענה בפיו - מה לי לרחם על גוף נפרד ממני, אדם שאין לי קשר אתו וכו', אך ידע כי אותה התשובה יענו לו מן השמים, שהרי האדם הוא גוף נפרד מהעליונים, ואין להם כל קשר עם האדם, וכיון שכן מה לנו לרחם על גוף נפרד ממנו, אולם כאשר ירחם על הבריות אף כי אין לו קשר עמהם, כמו כן ירחמו עליו מן השמים.

וע"פ יסוד זה כשהאדם אוהו במידה הקדושה של "בצדק תשפט עמיתך" (ויקרא יט-טו), שהיא מצות עשה לדון את כל האדם לכף זכות, כ"ג גם הקב"ה נוהג עמו, וכאשר באים מלאכי חבלה לקטרג עליו, הקב"ה אינו רוצה לשומעם, וכמו הנהגתו של האדם עצמו שאינו מדבר או מקבל לשון הרע, ומלמד זכות על חבריו, כך ניצול הוא מיום הדין.

עבודת הימים הנוראים

להיות מוכן להעביר על מידותיו
חשוב לציין, שאף אם לעת עתה אין בידינו הזדמנות להעביר על מידותינו, מכל מקום כדאי שנקבל על עצמינו ונקבע במחשבתנו, שאם יהיה מצב אשר בו נצטרך להעביר על המידות, שנתגבר אז על עצמינו ונעביר על מידותינו. ולקבלה זו יש שייכות "למעביר על מידותיו!"

חיזוק בעשיית חסד

בעת שאנו זקוקים לחסדי ה' חשוב מאוד שנתחזק בעשיית חסד. החפץ חיים אומר, שמי שעושה חסד, מידה כנגד מידה ה' יתחסד עמו!
ולדוגמא, מצוי מאוד שישינו תביעה על האדם, שאת מצוותיו הוא מקיים למחצה * שליש ורביעי, בעוד שאת העבירות הוא עושה בשלמות, אך אם אותו אדם יעשה חסד, הקב"ה יתחסד עמו, ויתעלם מהחסרונות שבמעשי מצוותיו!

להיות ערניים לצרכי השני

כשנמצאים בחברה משותפת ישנם הזדמנויות רבות לגמול חסד, הן ברוחניות והן בגשמיות. ובעיקר חשוב שנהיה ערניים לצרכי השני, שאדם לא יהיה בעולם של אנוכיות ויתנהג לעצמו שהוא חי לבד³⁸⁶

חסד - על ידי התפילה

אחד מן הדרכים לעשות חסד עם כל ישראל הוא על ידי התפלה, שהרי אנו מתפללים בשביל כל ישראל, אנו מתפללים שלכל ישראל יהיה דעה, תשובה, כפרה, רפואה, פרונסה. רק צריך שבאמת נעים לב לך שאנו מתפללים על כל ישראל. (פגשתי פעם אדם חשוב, שלא שם לב י"ך שנוסח התפילה הוא בלשון רבים.)

עלה אלקים בתרועה

וידוע שמיסודות ראש השנה, ובפרט קודש תשרי, הוא ההתחזקות בעבודת בן אדם לחבירו בכלל, ובפרט לברוח מכל שמץ משהו של קפדנות וכעס וכדו', רק להיות כל כולו, אלעכטיגער געשמאקער זיסער איד, לברוח מכל משהו דן לכף חוב, לא להקיש את הנקודות השחורות והמרות ככל צריך וענין, כי היצר טורח בימים אלו בכל כוחו, שיהודי יהיה סר וזועף וחמוץ, וצריך להיחזק ולהשתדל מאוד להיות כל כולו אתרועד ע"י איד, תרועה לשון רעות אהבה ואהיה ועלום רעות, וכדאיאת מצדיקים זי"ע, עלה אלהים

בתרועה, עד כמה שיהודים הם רעים ואוקבים ומחבבים זא"ז, עד כמה שיהודי הוא ברתיעה גיחא, כן הוא משפיע מלמעלה זכות וגיחא, עד כמה שיהודי חי ומרגיש שאלעס אין געוואלדיג, און אלע זענען געוואלדיג, הכל טוב ונפלא וכולם טובים ונפלאים, כל זה מעורר אתרועתא דלעילא, חסד וירעוים שלי שיעור וסוף, ומשפיע למעלה את הבחינה של לא הביט און ביעקב, ומביא ש"מלפניך" משפטנו יצא, כשהמשפט הוא לפני ה', זה רק זכות, זה מעורר חסדים ורחמים, כל משהו של סבלנות, של סבר פנים יפות, של מאוד פנים, של געשמקייט, להשתדל להיות כל כולו דן לכף זכות, לגלות לפני אבינו שבשמים, לכל הפחות פ"א, שכל המחשבות שנופלים בראש של היפך מדין לכף זכות, הכל הוא מן היצר, ואיננו רוצים בזה, וזה מביא גל מעלה שפע עצום, עד כמה שאנחנו אחים, וכולנו מאוחדים ביחד, כך מתעורר הכח והענין שהש"י הוא אבינו ואנחנו בניו.

עבודת בין אדל"ח הוא עיצומו של יום 34

ואיתא מצדיקים זי"ע על המנהג שנוהגים לברך ולהתברך בליל ר"ה, ואף שבזמן הזה הוא זמן של כולו יראה כידוע, שאפי" צדיקים שכל שנה באתגליא היה יותר

מדת האהבה, מ"מ בליל ר"ה היה נראה מדת היראה יותר, ולבאורה אחר שמסיימים התפילה בליל ר"ה, היה יותר ראוי לעסוק בזמן הזה בתורה וכדו', ולא לעסוק בברכות, רק איתא מצדיקים שבשעה שיהודים מברכים א' את השני, מלאכים ושרפים בלי שיעור * וסוף מברכים אותנו, ומקיימים ומאשרים את הברכות, להורות לנו שעיצומו של יום הוא להרבות אהבה ואהיה ושלום ורעות, הרבה פעמים היצר משכיח את העבודה הזאת, להחשיב ולייקר את הנקודה הזו, מתכווננים לראש השנה, לומדים ומתחזקים לקראת ראש השנה, ומתפללים שר"ה יהיה כרצונו יתברך, אבל היצר מביא לאדם שישקיע כוחות יותר בענין התקיעות והתפילות, ולא להשקיע מספיק כוחות בעבודת בכל דרכי דעהו, בעבודה שלא להקפיד, ולא לדון לכף חוב והאמת היא שצריך להשקיע בזה כוחות

בספר משנת רבי אהרן [ח"א - עמוד קמ"ד] האריך בדברי רש"י הללו, דמורגלים אנו לחשוב דענין של "דביקות" שייך ע"י מצות שבין אדם למקום, כי בזה הרי לבו לשמים, כמו בשעת תפלה האדם מעוסף בטלית ותפילין ועומד לפני המקום ב"ה בהכנעה ומחשב ברוממותו אבל כשעוסק ברחובות ושוקים לטובת חבירו ומעורב בין האנשים ומן ההכרח לדבר לטובת הענין דברי הנראים כבטלים [כלומר מילי דעלמא], אין בזה מעלה של "דביקות" אבל מדברי רש"י הללו חזינן שזה אינו, אלא העסק בגמילות חסדים להטיב לאחרני זהו גופא מעשה של "דביקות" להקב"ה. וביאור הענין הוא ע"פ מה שמבאר בדברי

התומר דנברה שהאדם צריך להתדמות לקונו בפעולותיו להיות "צלם אלקים", ומכיון שכל תכלית הגריאה היא חסד, גם האדם שנברא בצלם אלקים עיקר תכליתו הנה לא לקבל מהעולם אלא לתת ולהשפיע. ועל כן עיקר הדביקות בה הוא בהליכה בדרכי החסד והרחמים, שבוה הוא מביא את צורת הצלם אלקים שבו לידי תכליתו ותיקונו עיי"ש.

ולפי זה יוצא דבעסק במעשי החסד להטיב לאחרני נתקיים תכלית קיום כל המצות, שבוה נעשה האדם ל"צלם אלקים" בפעולות, וכמו שהקב"ה שופע חסד תדיר בלי הפסק גם האדם צריך להיות דומה להקב"ה להטיב לאחרני תמיד בלי הפסק, וכן הוא לשון התומר דבורה בפרק ב' דכמו שהקב"ה במדת הכתר שופע חסד תמיד ולא שום מדה

396

יש מצוה להפריש מעשר מזמנו ולהקצות שעה אחת ביום ללמוד עם אחרים נטולי כשרונות (כמבואר בש"ת 'אגרות משה' אבהע"ז ח"ד סימן כו או"ד), ולפי האמור יש גם בנותן טעם 'הפריש מעשר מדיבורי, אותם יקדיש לשמו' את חביריו ולהגיד להם מילי דמעליותא - לחזקם ולעודדם.

מבדחינן עציבי" שמשמחים אנשים השרויים בצער ובעצבות, ובגליון הש"ס שם מציין הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל עיין ב'תורת חיים' סנהדרין דף פח ע"ב ד"ה שלחו מתם", והתם דן אהא דאיתא "איזהו בן עולם הבא", והקשה והלא שנינו (סנהדרין ז) "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", ואם כן מאי רבותיה דההוא שהוא בן עולם הבא, ומתרץ דאכן לבסוף לא ידח ממנו נדח, וכל אחד עתיד להגיע למנוחתו ולנחלתו, אך תחילה צריך לפסוק את דינו לפני בית דין של מעלה, ועל עוונותיו יצטרך להזדכך

ביסורים נוראים ולהיכווה מאש הגיהנם כדי להתנקות מפגמי העבירות שבידו, וזה הביאור שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, אולם "בן עולם הבא" הוא מי שזוכה להיכנס תיכף לפני ולפנים בעוה"ב, בלא שום דין ויסורים, וזה היה החידוש באותם אנשים המשמחים אחרים, שהם בני עולם הבא מבלי שיצטרכו להזדכך ביסורים שונים, כי המשמח אחרים זוכה לבטל מעליו כל מיני יסורים וחלאים רעים, לכן בודאי שהחכם עושה ככל אשר בידו כדי לשמח אחרים בימים אלו, ועי"ז לבטל ולסלק מעליו כל הצער והיסורים שהמקטרגים מנסים לעורר עליו חלילה.

שיהודי הוא קל ונח לבריות, גע שמאק, כך גם בשמים מתנהגים אתו, וכל המקטרגים והמטטינים מסתלקים ממנו, אפי' במצבים הקשים ביותר שכבר הכינו לו חכמים, מי"מ מחמת שהיה לא מוקים במיליק היה נח לבריות, נחבטלו כל המקטרגים מצידו, חזרו לחיות, ומשום כך היצר מנסה זה ביותר את האדם, ואדרבא, הרבה פעמים דייקא

38

35 בדורינו א שוואכע דור, אבל בכ"א רצון אבינו שבשמים, רוצה שנשתדל לזכור את חלק התרועה, הרעות, האהבה, האהוה, לא פחות משאר עבודות ראש השנה, אם משקיעים את כל הכח בעבודות אחרות ולא נותנים לב לעבודה של לא להקפיד, לעבודת בכל דרכי דעהו, זה יכול הרבה פעמים לגרע, כי היצר מנסה ומשתדל בלי שיעור בימים הקדושים דייקא להכניס לאדם איזה נסיונות בזה, כיון שצריך היהודי הוא

לשבר מדות הגרועות שבו, כדאיתא מהר"ג, וד"ח"ו, והבעש"ט, והגר"א, והתולדות, והר"ד אימלך, ועוד צדיקים ז"ע, וכמו שאיתא מדר"ר אלימלך כי כל מדה ומדה יש לה פטים ופרטי פרטים בלי שיעור, וכל החיים יצא וצריך לרומם ולהגביה את המידות, היהודי יהיה כל כולו חכו ממתקים, דבוק במדותיו של הקב"ה, וכמו ששלמה המלך מיד לנו שכל האלול הוא להגיע לאני לדודי, כדי שבתשרי יושפע עלינו הודי לי, מהו דודי לי, מגלה לנו שלמה המלך, חכן ממתקים וכולו מחמדים זה דודי וזה רעי, הודי, הרעי, הוא להגיע להיות חכו ממתקים וכיון מחמדים, וכמו שאיתא מהקאבריינר ז"ל אז מדארף שיכער ווערן פון אני לדודי דודי לי, אכלו רעים שתו ושכרו בודים (צריך להיות שיכור מאני לדודי דודי לי).

37 דובא דרובא מן הדברים שעליהם יש נסיונות של בין אדם לחבירו הם על ענינים ובחינות וסגולות וכוחות, כגון שרצה לקום מוקדם או רצה לעשות ענין פלוני וכדו', שבאמת כל הענינים והסגולות הללו הם דברים נפלאים ממש, אבל הקב"ה רוצה שנדע, שאין שום שכל והגיון בעולם, שאני לא יהיה זיס און געשמאק, ואומר ח"ו איזה דיבור בלא סבר פנים יפות, בגלל שרציתי לקום מוקדם, או בגלל שלא סדרו איזה דבר שבקשתי, רציתי שיהיה לי ברען בתפילות, והחזן התפלל באיזה נוסח משונה, או שזה שעומד לידי מתפלל באופן שמפריע לי, ואינו נותן לי להתפלל כראוי, המקום שיושב הוא בכלל לא המקום שלו, והרי ביקשתי מהגבאים שיסדרו את מקומי ליד פלוני ופלוני, וכבר סדרתי מקדמת דנא לא לשבת ליד מי שמביא ילדים, ולא ליד מי שבשנה שעברה הפריע לי ופתאום היהודי הזה עומד דוקא לידי ומבלבל את מוחי באופן התפילה שלו וכדו', אבינו שבשמים רוצה שנחזור ונשנן, בכל דרכי דעהו, איך אני אקפיד על דבר כזה ח"ו, הרי הקב"ה זימן והעמיד לפני את הדבר הטוב ביותר עבורי.

39a

קמצן בדבר זה, וראה בספר 'מעין צדקה' (אות תתש"מ) "יש נדיבות אחרת קל במעשה וגדולה בשכר, והיא נדיבות הדיבור, שיגביר לשונו לפייס עניים ולשמח מי שהוא דאוג ולהשים שלום, שכל זה תלוי ברוב דברים, ואל יקפיד בדיבורו, וירבה דברים על דברים אלו", והנה שמעתי מהגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א גאב"ד ירושלים ח"ו בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שכשם שיש מצוה להפריש מעשר הכספים כר

טח. דורשי רשומות מצאו רמז לכ" בפרשת וידוי מעשרות, דכתיב (דברים כו, יד) "עשיתו ככל אשר צויתני", ופירש רש"י "שמחתי ושימחתי בו", ולכאורה מאין שאב רש"י פירוש זה מלשון הפסוק, רק היה קשה לו לרש"י איך יכול האדם להעיד על עצמו "עשיתי

ככל אשר צויתני", הלא גם אם יעשה ויקיים את כל מצוות התורה בכל פרטיה ודקדוקיה לא יוכל לומר שעשה ככל אשר נצטווה ומשום הכי קא מפרש הכוונה "שימחתי בו" וזו היא כל התורה כולה.

40